

Management's Behavior towards Fraudulent Financial Reporting: Using a Modified Theory of Planned Behavior¹

Mons Sadat Kaboli², Hashem Nikomaram³, Fereydon Rahnamay Roodposhti⁴

Received: 2019/02/10
Approved: 2019/02/21

Research Paper

Abstract

This research applies the modified theory of planned behavior (MTPB) to corporate manager's decision-making and behavior related to detection of fraudulent financial reporting. The sample consists of 319 people selected from the statistical population consisting the board members, chief executive managers and financial managers. Hypotheses are tested using standard questionnaire and structural equations modeling. The results suggest that the modified theory of planned behavior can be an appropriate mechanism to predict manager decisions related to fraudulent financial reporting.

This study is useful for regulators, standard developers, and the corporate stakeholders who seek a fraudulent behavior therapy for management financial reporting.

Keyword: modified theory of planned behavior (MTPB), fraudulent financial reporting, professional ethics, decision making

JEL Classification: A13, D01, D03, D70, M42.

---

۱. DOI: 10.22051/JERA.2019.24557.2351

۲. PhD student Accounting, Faculty of Management and Economics, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

۳. Professor, Department of Accounting, Faculty of Management and Economics, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Corresponding Author). (nikoomaram.hashem@gmail.com)

۴. Professor, Department of Accounting, Faculty of Management and Economics, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

<https://jera.alzahra.ac.ir>

واکاوی رفتار مدیران واحد گزارشگر نسبت به تهیه صورت‌های مالی متقلبانه^۱

مونا سادات کابلی^۲، هاشم نیکو مرام^۳، دکتر فریدون رهنمای رودپشتی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۱/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۲/۰۲

مقاله پژوهشی

چکیده

پژوهش حاضر به عوامل موثر بر تصمیم‌گیری یا نیت رفتار مدیران واحد گزارشگر در ارتباط با گزارشگری مالی متقلبانه می‌پردازد؛ به طوریکه با به کارگیری نظریه تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده به ارتباط میان نگرش و عمل مدیران پرداخته شده است. جامعه آماری مطالعه را اعضای هیئت‌مدیره، مدیران عامل و مدیران مالی تشکیل داده‌اند، که به روش نمونه‌گیری تصادفی تعداد ۳۱۹ نفر از میان آنها به عنوان نمونه انتخاب گردیده‌اند. با استفاده از پرسشنامه استاندارد و مدل‌سازی معادلات ساختاری، فرضیه‌های پژوهش، مورد آزمون قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داده است که سازه‌های تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده، مکانیسم مناسبی برای پیش‌بینی رفتارهای متقلبانه مدیران واحد گزارشگر تلقی می‌شود. پژوهش پیشرو برای قانون‌گذاران، استانداردها و کلیه ذینفعان شرکت که به دنبال رفتاردرمانی تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی متقلبانه می‌باشند، مفید است.

واژه‌های کلیدی: تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده، صورت‌های مالی متقلبانه واحد گزارشگر، اصول اخلاق حرفه‌ای، تصمیم‌گیری مدیران. **طبقه بندی موضوعی:** M42·D70·D03·D01·A13.

1. DOI: 10.22051/JERA.2019.24557.2351

۲. دانشجوی دکتری حسابداری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۳. استاد گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده

مسئول)، (nikoomaram.hashem@gmail.com)

۴. استاد گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

<https://jera.alzahra.ac.ir>

مقدمه

تقلب توسط مدیران واحد گزارشگر، پایه‌های استاندارد حسابداری را تخریب کرده است. همچنین کوتاهی در ارزیابی نقادانه صداقت مدیریت یا بدتر از آن، انجام حسابرسی بدون اجرای روش‌های اضافی و هوشمندانه که هدف آن کسب شواهد درباره رویکردهای ضد تقلب است، حساب‌رسان مستقل را با محدودیت‌های اخلاقی یا تعهدات قانونی روبرو کرده است (بریف، ۲۰۱۱).

با توجه به بحران‌های ناشی از تقلب مدیران در صورت‌های مالی، این موضوع مطرح می‌شود که عدم صداقت مدیران که منجر به تقلب در صورت‌های مالی می‌شود در اثر مشکلات نمایندگی به وجود می‌آید و یا رویکردهای رفتاری مدیران که ناشی از نگرش، باور اخلاقی و باور هنجاری آنها، تمایل به نادیده گرفتن استانداردهای حسابداری و اصول اخلاق حرفه‌ای را به دنبال خواهد داشت (چانگ، ۲۰۱۳).

هر چند مساله تقلب به نخستین دوران پیدایش شهرنشینی انسان و حتی پیش از آن بر می‌گردد، ولی مطالعات رفتاری مربوط به رویکردهای ضد تقلب و فساد مالی حتی در کشورهای توسعه یافته نیز پیشینه چندانی ندارد و دانش نوپایی است. تئوری‌های روانشناسی در حسابداری در قالب اثرات انگیزشی و اثرات اطلاعاتی گروه‌بندی شده است. در ادبیات اثرات انگیزشی، تناقضات داخلی یا ناسازگاری بین بازنمایی ذهنی و رفتار در قالب تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده بیان گردیده است (آجن، ۱۹۹۱).

تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده با تمرکز و شناخت عمیق‌تر پدیده‌های ذهنی افراد، می‌تواند برای تشریح و تحلیل و اثرات روش‌های حسابداری و ناهنجاری‌های صورت گرفته در این رشته مورد استفاده قرار گیرد. پژوهش پیشرو، می‌تواند یکی از سودمندترین منابع کاربردی در زمینه رویکردهای رفتاری ضد تقلب قلمداد شود. تئوری مذکور در کلیه سازمان‌های خصوصی، دولتی، انتفاعی و غیرانتفاعی، کوچک و بزرگ کاربرد دارد و به نظر می‌رسد در راه پیکار با تقلب و فساد مالی و تبهکاران یقه سفید پیروز بوده است.

مدیران در گستره زندگی خود، مسیر پر فراز و نشیبی را طی می‌کنند که سرشار از چالش‌ها و فرصت‌ها است. بخش قابل توجهی از چالش‌های حرفه‌ای، مربوط به گزارشگری مالی واحدهای تجاری است. اطلاعات مالی با کیفیت و قابل اتکا که عاری از هر گونه کژنمایی سهوی یا عمدی است، اعتماد کلیه استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی را افزایش می‌دهد. از منظر روانشناسی در سال‌های اخیر تقلب در صورت‌های مالی، به عنوان بی‌قاعدگی‌های غیرمعمول

تلقی گردیده و اثرات زیانبار آن رسوایی‌های متعددی را در اقتصاد کشورها به همراه داشته است (جامعی، ۱۳۹۲).

کوهن و فلسان (۲۰۱۰)، شواهد و مستندات زیادی را مرور کردند و بر این اساس پیشنهاد دادند که مؤثرترین رویکردهای پیشگیری از تقلب، رویکردهایی هستند که به ابعاد رفتاری مدیران و تهیه‌کنندگان اطلاعات مالی پرداخته است. ظهور رویکرد روانشناسی رفتارگرا، رفتار مدیران متقلب را از ابعاد مختلف مورد مطالعه قرار داده است. سوگیری‌های رفتاری، همان تورش‌های شناختی و احساسی مدیران می‌باشد که در این پژوهش به آن پرداخته شده است. روانشناسی رفتارگرا یک جریان فکری اثرگذار بر تهیه صورت‌های مالی متقلبان است که توسط میلتون (۱۹۹۴) بیان شد و توسط فیشین و اجزن (۱۹۸۵) گسترش یافت. با توجه به تصمیم‌های مدیران واحدهای گزارشگر مبنی بر تأمین مالی خارج از ترازنامه، سرمایه‌ای کردن هزینه‌هایی که طبق استاندارد حسابداری باید به حساب سود و زیان دوره منظور شود، مدیریت سود با هدف گمراه کردن استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی شرکت‌ها و یا سقوط بازار سهام شرکت‌ها به دلیل ارائه نادرست اطلاعات مالی، اخلاق حرفه‌ای مدیران واحد گزارشگر را از گذشته تاکنون، زیر سوال برده است. بنابراین بررسی عواملی که منجر به گزارشگری مالی متقلبان و غیراخلاقی می‌شود، ضروری است و مهم‌ترین اثر اقدام مذکور، افزایش اعتماد استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی می‌باشد (کمیسیون تردوی، ۲۰۰۹).

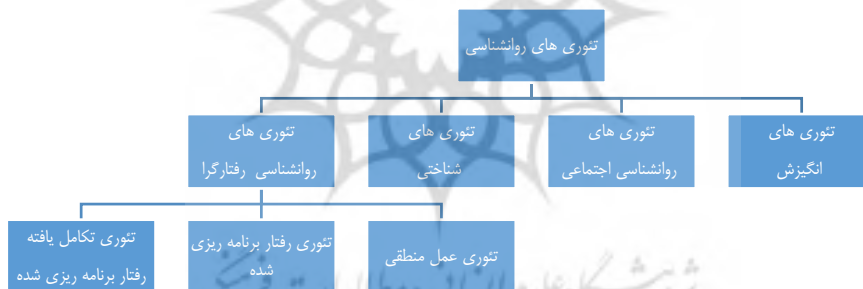
در این مقاله اولاً ارزیابی نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده در پیش‌بینی رفتار متقلبان مدیران مورد بررسی قرار گرفته است و ثانیاً با اضافه کردن پایبندی به اصول اخلاق حرفه حسابداری به این مدل، درصد تکامل تئوری مذکور است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

دافیلد و گرابوسکی (۲۰۰۱) در مقاله‌ای تحت عنوان "روانشناسی تقلب"، تقلب را به معنی به دست آوردن چیز با ارزش یا اجتناب از یک تعهد به وسیله فریب و نیرنگ تعریف کرده‌اند و از نظر آنها، تقلب در صورت‌های مالی از طریق فریب کلیه ذینفعان شرکت از طریق روش‌های حسابداری، تغییر در برآوردهای مدیریت، حذف و افشا نکردن کافی اطلاعات مالی شکل می‌گیرد. بر اساس آخرین گزارش سالیانه انجمن بازرسان رسمی تقلب، هزینه جهانی تقلب در صورت‌های مالی بیش از ۳/۵ تریلیون دلار می‌باشد که بی‌تردید از بودجه سالیانه چندین کشور

بیشتر است. متأسفانه در ایران دسترسی به آماری رسمی در خصوص هزینه‌های تقلب در صورت‌های مالی امکان‌پذیر نمی‌باشد و توسط مراجع رسمی اعلام نمی‌گردد. مدیران واحد گزارشگر مسئولیت تهیه صورت‌های مالی واحد گزارشگر را به عهده دارند و به واسطه مزیت اطلاعاتی که نسبت به استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی دارند، در شرایط خاص ممکن است اقدام به افشای اطلاعات گمراه‌کننده و غیر واقعی نمایند و رفتارهایی بر خلاف اصول اخلاق حرفه‌ای حسابداری از خود به نمایش بگذارند. با توجه به موارد مذکور، این پژوهش به دنبال پاسخ این سوال است که چه عواملی روانشناختی منجر به گزارشگری متقلبانه توسط مدیران می‌شود؟ و "چگونه می‌توان این عوامل مؤثر را در یک مدل روانشناختی ارائه داد؟ تمایز اصلی این پژوهش با سایر پژوهش‌های رفتاری گذشته، در این زمینه است که این پژوهش بر متغیرهای فردی و محیطی مدیران، به صورت همزمان تمرکز نموده است و میزان اثربخشی متغیرهای مذکور را در شرایط فعلی اقتصاد کشور و گزارش‌های واحد گزارشگر، نشان می‌دهد. بنابراین تئوری پردازی و تبیین فرضیه‌های پژوهش با بهره‌مندی از طبقه‌بندی تئوری‌های روانشناسی به شرح نگاره (۱)، صورت گرفته است (رهنمای رود پستی، یزدانی، ۱۳۸۸).

نگاره (۱). طبقه‌بندی تئوری‌های روانشناسی

مفاهیم تئوری رفتارگرا برای نخستین بار توسط آجزن (۱۹۸۵) مطرح شد. آنها در کتاب خود با عنوان «باور، نیت، نگرش و رفتار» مفهوم تئوری عمل منطقی را پایه‌گذاری کردند و بر اساس این مدل می‌توان انگیزه‌های رفتاری را در زمینه‌های مختلف شناسایی کرد. بر اساس تئوری عمل منطقی تمایل به یک رفتار براساس نگرش و هنجارهای ذهنی فرد پیرامون آن رفتار تعیین می‌شود. نگرش از باورهای عمیق فرد به نتایج رفتار و ارزیابی از نتایج، ناشی می‌شود. هنجارهای

ذهنی فرد نیز از باورهای ذهنی وی به انتظارات ادراک شده از یک گروه مرجع و انگیزه و تمایل به انطباق با این باورها و انتظارات شکل می‌گیرد.

فیشبین و ایزن معتقدند باور، سنگ بنای مدل تئوری رفتار منطقی است و از آن با عنوان سنگ بنای ساختار مفهومی خود یاد می‌کنند. یک فرد بر اساس مشاهدات مستقیم یا اطلاعات بدست آمده از فرآیندهای استنباطی مختلف، باورهایی پیرامون یک پدیده خاص را شکل می‌دهد. به این ترتیب فرد باورهایی پیرامون خودش، اطرافیانش، سازمان‌ها و هر پدیده دیگری را شکل می‌دهد. این باورها است که در نهایت نگرش، نیت رفتاری و انجام یک رفتار خاص را شکل می‌دهد (برایت و وایت، ۱۹۸۵).

این مدل در شرایطی کاربرد دارد که کنترل ارادی قابل قبولی بر روی رفتار وجود داشته باشد. به عبارت دیگر موفقیت این تئوری به میزان کنترل ارادی بر روی رفتار است. در شرایطی که میزان کنترل ارادی بر روی یک رفتار کاهش می‌یابد، کاربرد این تئوری محدود خواهد شد. به عبارت دیگر در شرایطی که فرد علیرغم قصد رفتاری، توانایی انجام آن را نداشته باشد، عملی صورت نمی‌گیرد. با توجه به محدودیت فوق آجزن و همکارانش تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده را بنا نهادند (کالدینی، ۲۰۰۹) و سپس در سال ۱۹۹۱ توسط آجزن و فیشبین توسعه داده شد (براون و استابر، ۲۰۱۶).

نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده با در نظر گرفتن تعامل بین عوامل فردی، اجتماعی و محیطی، ابزاری ارزشمند و قوی در پیش‌بینی تمایلات و نیت رفتاری به شمار می‌رود. این مدل پیچیدگی رفتار بین رفتار انسانی و عوامل تعیین‌کننده آن را بیان و مهم‌تر از آن اشاره می‌کند که رفتار انسان نتیجه قصد یا نیت اوست. از سویی دیگر مشاهده خود رفتار، امری پیچیده به شمار می‌رود، بنابراین پژوهشگران به جای مشاهده رفتار، قصد رفتاری را ارزیابی می‌کنند. نیت، طرح آگاهانه و یا تصمیم به اعمال و تلاش برای انجام رفتار است (آجزن، ۱۹۹۱).

این نظریه بر مبنای یک سری از سازه‌های باورمحور، بنا شده است که نقش بسزایی در توجیه رفتار انسان دارند (اسچالتز، ۲۰۰۱)؛ به عبارت دیگر، این نظریه باورها را به عنوان بلوک‌های پایه‌ای نیت رفتاری در نظر می‌گیرد که اطلاعات رفتار را درباره یک رفتار خاص و نقش آنان را در آن رفتار نشان می‌دهد. سه نوع مختلف از باورها قابل تمایز هستند: باورهای رفتاری، باورهای هنجاری و باورهای کنترلی که همه آنها از ساختارهای شناختی مهمی برخوردارند (شوآرتز، ۲۰۰۱).

تفاوت تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده با تئوری استدلال منطقی این است که در تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده، کنترل‌های رفتاری نیز وجود دارد، این در حالی است که در تئوری رفتار منطقی این کنترل وجود ندارد. این نظریه سه متغیر جهان شمول را شناسایی کرده است که با همدیگر در پیش‌بینی نیت نقش دارند (پریرا ۲۰۰۹). اولین عامل مهم تعیین‌کننده نیت رفتاری، نگرش است که این گونه تعریف می‌شود: «میزانی که یک فرد دارای ارزیابی یا برآورد مطلوب یا نامطلوب از رفتار باشد» (اجزن، ۱۹۹۱). نگرش نشان دهنده باورها و ارزیابی‌ها از جنبه‌های مختلف رفتار است (پریرا، ۲۰۰۹) می‌توان با تغییر نگرش افراد، منجر به تغییر رفتارهای ناسالم و حرکت آنان به سمت رفتارهای سالم خواهد شد (اولیری، ۲۰۰۷)؛ به عبارت دیگر، اگر افراد نگرش مثبتی به یک رفتار خاص داشته باشند، نیت خود را برای اصلاح رفتار تقویت خواهند کرد (اجزن، ۱۹۹۱). بنابراین به نظر می‌رسد، مدیرانی که نگرش مثبتی نسبت به گزارشگری متقلبانه دارند، تمایل بیشتری به این کار داشته‌اند و بیشتر مرتکب گزارشگری مالی متقلبانه می‌شوند.

دومین متغیر هنجار ذهنی می‌باشد. هنجارهای ذهنی به فشار اجتماعی درک شده توسط افراد برای انجام یا عدم انجام رفتار هدف اشاره دارد و به مفهوم تأثیرپذیری افراد از دیگران (خانواده، دوستان، همکاران و گروه‌های مرجع) در انجام رفتار مورد نظر است (ساربنز، ۲۰۰۲). به عبارت دیگر، هنجارهای ذهنی به عقاید درک شده افرادی دیگر گفته می‌شود که رابطه نزدیکی با فرد دارند و یا برای وی مهم هستند و بر تصمیم‌گیری او اثر می‌گذارند (وان، ۲۰۰۳). بنابراین، به نظر می‌رسد وقتی مدیران واحد گزارشگر در زمان تهیه صورت‌های مالی مرتکب اعمال متقلبانه می‌شوند و کار آنها تأیید می‌شود، فشار اجتماعی درک شده، عاملی است که تمایل به اجرای روش‌های متقلبانه در صورت‌های مالی واحد گزارشگر را افزایش می‌دهد.

سومین متغیر تعیین‌کننده نیت رفتاری، کنترل رفتاری درک شده است. کنترل رفتاری درک شده یا درک سهولت یا سختی اجرای رفتار می‌تواند بر تمایل انجام رفتار مؤثر باشد. بنابراین، کنترل رفتاری درک شده یعنی اعتماد فرد در انجام رفتار مورد نظر و میزان دسترسی به منابع مورد نیاز برای انجام رفتار؛ به عبارت دیگر، کنترل رفتاری درک شده درجه‌ای از احساس فرد را نشان می‌دهد و این که انجام یا عدم انجام یک رفتار تا چه حد تحت کنترل ارادی وی می‌باشد (شپرد، ۲۰۱۱).

کنترل رفتاری درک شده به عنوان تابعی از باورهای کنترلی است که به ادراکات افراد از وجود یا عدم وجود منابع و فرصت‌های مورد نیاز برای اصلاح یک رفتار خاص و ارزیابی وی از سطح اهمیت این منابع و فرصت‌ها برای دستیابی به نتیجه اشاره می‌کند (چانگ، ۲۰۱۳). به

علاوه، بسیاری از مطالعات نشان می‌دهند که نیت و در نتیجه رفتار افراد به طور مثبت تحت تأثیر اعتماد به توانایی خود در اصلاح رفتار قرار دارد (دانبرو، ۲۰۰۹).

بنابراین به نظر می‌رسد مدیرانی که به توانایی خود در انجام گزارشگری متقابلانه اطمینان دارند، تمایل بیشتری به این کار داشته و بیشتر مرتکب گزارشگری مالی متقابلانه می‌شوند.

در پژوهش پیشرو، قصد گزارشگری مالی متقابلانه، عدول از استانداردهای حسابداری و عدم پایبندی به اصول اخلاق حرفه‌ای در واحد گزارشگر است. نگرش به تقلب می‌تواند به فرهنگ سازمانی شرکت و مسیر تعیین شده توسط اعضای هیئت‌مدیره در زمان تهیه صورت‌های مالی باشد. در صورتی که نگرش مثبت نسبت به رفتار متقابلانه در شرکت وجود داشته باشد و یا ارتکاب به فعالیت‌های متقابلانه، همراه با پرداخت پاداش توسط اعضای هیئت‌مدیره و مدیران ارشد باشد، تخطی از استانداردهای حسابداری، آسان به نظر خواهد رسید.

بخش اجتماعی تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده، مربوط به هنجارهای ذهنی مدل است. به طور مثال نظر دوستان، اعضای خانواده، همکاران، مدیران و اعضای هیئت‌مدیره ممکن است در ثمر رسیدن یک فعالیت نقش داشته باشند. این تئوری پیش‌بینی می‌کند که هر چه افراد تصور کنند که نظر دیگران برای آنها اهمیت دارد، قصد انجام کار با احتمال بالاتری رخ می‌دهد. با توجه به این جز از تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده، اثرگذاری نظر افراد بر مدیران، می‌تواند مدیران را در ارتکاب به تهیه صورت‌های مالی متقابلانه، تشویق کند (کاپلان، ۲۰۰۱).

منظور از کنترل رفتاری درک شده که در تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده نقش کلیدی دارد، این است که انجام یک عمل از دیدگاه یک شخص، آسان به نظر می‌رسد و یا سخت ارزیابی می‌گردد (مک‌کی، ۱۹۸۵).

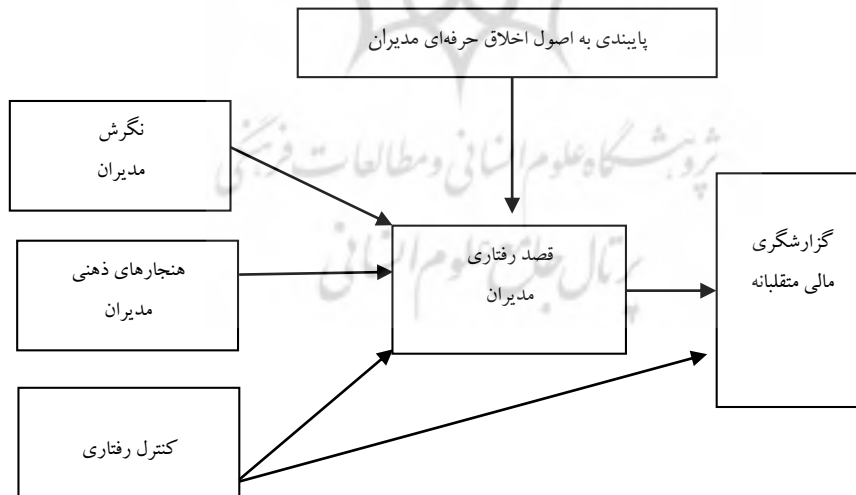
به عبارت دیگر آیا مدیر نسبت به ثبت‌های حسابداری برخلاف استانداردهای حسابداری، آزادی عمل دارد؟ کنترل رفتاری درک شده نشان دهنده تجربه قبلی فرد است و همچنین این که تکرار فعالیت مذکور در آینده می‌تواند با محدودیت روبرو شود یا خیر؟ پاسخ تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده به این سوال این است که، هر چه کنترل رفتار که توسط فرد درک شده است، قوی‌تر باشد، قصد اشخاص برای انجام رفتار بالاتر است (مینکر، ۱۹۹۹).

به منظور ارائه مدل پیشنهادی در حوزه تقلب شناسی مدیران، تئوری‌های مطرح شده صرفاً سازه‌های نگرش، هنجارهای ذهنی و باورهای کنترلی را سنجیدند اما تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده که ریشه در روانشناسی رفتارگرا دارد، پیشنهاد می‌کند که به غیر از عوامل تعیین‌کننده قصد رفتاری که در تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده به آن پرداخته شده است، پایبندی به اصول اخلاق حرفه‌ای نیز به آن اضافه شود و ارتباط این جز با قصد متقابلانه تعیین شود. اصول اخلاق حرفه‌ای حسابداری شاخه‌ای از اخلاق کاربردی است که در مورد باید

و نیایدهای رفتاری در حوزه فعالان در حوزه حسابداری صحبت می‌کند. اصول اخلاق حرفه‌ای به عنوان یک رویکرد درمناختی رفتاری در مدل پژوهش است که به پیش‌بینی رفتارهای متقابلانه مدیران در مدل رفتار برنامه‌ریزی شده، کمک می‌کند. اخلاق حرفه‌ای یا اخلاق کسب و کار، مجموعه‌ای از اصول و استانداردهای سلوک بشری است که رفتار افراد و گروه‌ها را در حوزه فعالیت حرفه‌ای تبیین می‌کند. در حقیقت اخلاق حرفه‌ای یک فرآیند تفکر عقلانی است که هدفش، محقق کردن این امر است که در سازمان و محیط کسب و کار، چه ارزش‌هایی را چه موقع باید حفظ و ترویج نمود. اخلاق حرفه‌ای به سه محور عمده، شامل ارزش‌های اخلاقی، اصول اخلاق حرفه‌ای و کدهای اخلاقی (که اغلب به عنوان منشور اخلاقی از آنها یاد می‌شود) یک حرفه طبقه‌بندی می‌شود. اغلب شرکت‌ها، موازین اخلاقی خاص را برای رفتار حرفه‌ای اعضای خود تدوین می‌کنند. به منظور بررسی بیشتر، اصول اخلاق حرفه‌ای حسابداری در کشورهای مختلف و پژوهش‌های صورت گرفته در این حوزه، مورد توجه قرار گرفت و ۱۱ مورد از موازین اخلاقی مصوب در حوزه حسابداری در هفت اصل کلی شامل صداقت، بی‌طرفی، شایستگی، انصاف، رازداری، حرفه‌ای‌گری و سخت‌کوشی طبقه‌بندی گردید. در پژوهش پیشرو در تکمیل مطالعات گذشته، به ارزیابی مؤثر بودن اصول اخلاق حرفه‌ای در جلوگیری از تهیه صورت‌های متقابلانه در کنار اجزای تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده خواهیم پرداخت تا به یک مدل جامع برای پیش‌بینی اهداف متقابلانه مدیران نایل شویم. با توجه به مبانی نظری در خصوص تئوری‌های عمل منطقی، تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده و تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده و اجزای آن و ارتباط آن با تقلب در صورت‌های مالی، مدل مفهومی پژوهش حاضر در نگاره (۲) نشان داده شده است.

نگاره (۲). مدل مفهومی پژوهش (برگرفته از تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده)

مروری بر پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش در مورد گزارشگری تقلب و عوامل مؤثر بر آن متعلق به دهه ۱۹۸۰ است (کنان و همکاران، ۲۰۱۰). از آن زمان تاکنون، پژوهش‌های متعددی با روش‌های داده کاوی و مبتنی بر الگوهای کمی و یا تئوری‌های توصیفی مبتنی بر الگوهای کیفی صورت گرفته است و پژوهشگران مذکور به عوامل مؤثر بر تقلب با استفاده از الگوهای کمی و تئوری‌های شناختی پرداخته‌اند. با توجه هدف پژوهش که یک مطالعه رفتاری در رشته حسابداری است، به مطالعه ادبیات نظری این حوزه می‌پردازیم. از آن جا که تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده، از تئوری‌های کاربردی روانشناسی و به صورت خاص رفتارشناسی تلقی می‌شود، پیشینه پژوهش‌هایی که بر ساختار رفتاری افراد تمرکز داشته است، بررسی شده است. در ابتدا به پژوهش‌های صورت گرفته در سایر کشورها و سپس به پیشینه پژوهش‌های انجام شده در ایران می‌پردازیم.

شوآرتز (۲۰۰۱) به ارزیابی اثرات ارزش‌های فردی و پایبندی به اصول اخلاق حرفه‌ای در گزارشگری صورت‌های مالی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که ارزش‌های فردی و اصول اخلاق حرفه‌ای نقش با اهمیتی در گزارشگری صورت‌های مالی متقلبانه دارند و ارزش‌هایی نظیر آسایش طلبی، لذت‌گرایی در برابر ویژگی‌هایی نظیر امنیت ملی، آزادی جمعی ارزش بالاتری از منظر مرتکبین تقلب خواهند داشت. از سویی دیگر جامعه آماری پژوهش مذکور نشان داد که پایبندی به اصول اخلاق حرفه‌ای و اثرات آن بر شفاف‌سازی اطلاعاتی اثرگذار است. پژوهش مذکور صرفاً بر ساختار ارزش‌های افراد تمرکز داشت.

تافلر و رینگلو (۲۰۰۳) به ارزیابی عوامل مؤثر بر گزارشگری مالی متقلبانه با تمرکز بر ارزش‌های نهایی مدیران پرداختند. پژوهش‌های آنها متکی بر یک جریان فکری اثرگذار بر تهیه صورت‌های مالی متقلبانه بود که توسط آقای میلتن روکیچ طی سال‌های ۱۹۶۸، ۱۹۷۳، ۱۹۸۰ بیان شد. ساختار ارزشی افراد طبق نظریه روکیچ (۱۹۷۹) بر پایه ارزش‌های نهایی است و با توجه به رتبه‌بندی ارزش‌های مذکور توسط افراد، طبقه‌بندی نسبی صورت می‌گیرد. طبقه‌بندی ارزش‌های نهایی افراد با توجه به موقعیت شخص در اجتماع، صورت می‌گیرد و افرادی که انگیزه لازم جهت تقلب در صورت‌های مالی را دارند، به ارزش‌های فردگرایانه روکیچ به عنوان ارزش‌های نهایی، تأکید بیشتری دارند. نتیجه پژوهش مذکور هم اثربخشی ارزش‌های نهایی فرد را عامل اثرگذاری بر قصد متقلبانه مدیران قلمداد کردند.

کارپنتر و ریمرز (۲۰۰۵) با بهره‌مندی از تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده به پیش‌بینی رفتار غیراخلاقی و متقلبانه مدیران پرداختند و متغیر اصول اخلاق حرفه‌ای را به عنوان مؤلفه چهارم به مدل اضافه نمودند. آنها اصول اخلاق حرفه‌ای را به عنوان یک هنجار فردی، تعریف کردند. به عبارت دیگر در صورتی که انتظار داشته باشیم ارتباط میان ارزش‌های فردی و گزارشگری مالی متقلبانه ضعیف باشد، پایداری به اصول اخلاق حرفه‌ای در واحد گزارشگر اثرگذار خواهد بود. پژوهش مذکور نشان داد که پایداری به اصول اخلاق حرفه‌ای، پایداری بر ارزش‌های فردی را کاهش می‌دهد، لیکن مدیران حسب اجرای وظیفه حرفه‌ای خود، نسبت به ذینفعان خود پاسخگو هستند. راجر و کینگ (۲۰۰۷) به مطالعه اثرات سن و جنسیت بر تصمیم‌گیری‌های اخلاقی پرداختند، نتیجه پژوهش نشان داد که زن‌ها بیشتر از مردان مسائل اخلاقی را رعایت می‌کنند و نتایج پژوهش وی با لارکین (۲۰۰۰) نیز در تطابق است و نتایج پژوهش لارکین نیز مطابق با پژوهش‌های قبلی راجرز و کینگ (۱۹۹۲) بود که جنسیت نقش مهمی در تعیین مسائل اخلاقی دارد. از سویی دیگر، افزایش سن افراد، حس پاسخگویی به ذینفعان و برتری جویی ارزش‌های جمع‌گرایانه بر فردگرایانه باعث می‌شود، پایداری به تصمیم‌گیری‌های اخلاقی بیشتر باشد. اما نتیجه مذکور با پژوهش گلاور در سال ۲۰۰۲، مطابقت نداشت. در پژوهش گلاور، افراد در سنین مختلف، ارزش‌های نهایی متفاوتی نسبت به اعمال متقلبانه و غیراخلاقی بروز دادند. کوهن و همکاران (۲۰۱۰) و بریف (۲۰۱۱)، به بررسی ارتباط میان قصد گزارشگری تقلب و اجزای مثلث پرداختند و عوامل محیطی و بیرونی اثرگذار بر تقلب در صورت‌های مالی را بر اساس مولفه‌های، فرصت، انگیزه‌های بیرونی و کنترل رفتاری درک شده طبقه‌بندی کردند. در مدل مفهومی پژوهشگران مذکور، سیستم‌های کنترل داخلی و مکانیزم‌های نظارتی به عنوان عوامل محیطی، اثرگذاری بیشتری در مقایسه با فرصت‌ها، انگیزه‌ها و عوامل فردی دارد. در پژوهش مذکور به تئوری شناخت اجتماعی^۱ پرداخته شد و بر اساس آن افراد با استفاده از یادگیری‌های خود در یک محیط اجتماعی، از الگوهای رفتاری متفاوت استفاده می‌کنند و مطابق با این نظریه، مدیران نیز از طریق الگوبرداری و مشاهده پیامدهای رفتار ذینفعان به رفتارهای متقلبانه و غیراخلاقی مبادرت می‌ورزند. آرتور بریف (۲۰۱۱) به مطالعه تجربی در حوزه اثربخشی ارزش‌های فردی بر اصول اخلاق حرفه‌حسابداری و گزارشگری مالی متقلبانه پرداخت و نتایج پژوهش وی نشان داد که روند فعالیت‌های غیراخلاقی مدیران طی سال‌های

جاری به صورت یک بحران بالقوه درآمده است و ارزش‌های فردی مدیران واحد گزارشگر نظیر، رفاه‌طلبی، کمال‌گرایی و هیجان‌طلبی فردی بر ارزش‌های جمع‌گرایی مدیران نظیر عدالت‌خواهی، عدالت‌محوری، تعهد اجتماعی در سال‌های اخیر برتری دارد و پایبندی به اصول اخلاق حرفه‌ای اثری بر کاهش تقلب در صورت‌های مالی ندارد و آینده حرفه حسابداری با رهبری غیراخلاقی مدیران در سازمان‌های گزارشگر با خطرات جبران‌ناپذیری مواجه است. یانگ (۲۰۱۳) به پیش‌بینی رفتار غیراخلاقی مدیران با استفاده از تئوری عمل منطقی و تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده در حوزه مالی پرداخت. پژوهش‌های وی بر پایه تئوری معروف از قصد تا عمل آجزن (۱۹۸۵) صورت گرفت. این تئوری بر نقش قصد و نیت در تشریح رفتار تأکید می‌کند و مدعی است که قصد و نیت برای انجام رفتارهای مختلف را می‌توان از طریق این تئوری پیش‌بینی کرد. نتایج پژوهش یانگ نشان داد که مؤلفه‌های تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده که شامل نگرش نسبت به رفتار، هنجارهای ذهنی، کنترل رفتاری درک شده، می‌تواند قصد و رفتار خلاف قاعده مدیران در تصمیم‌گیری‌ها را توضیح دهد. سازه‌های تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده، هنجارهای فردی و محیطی را به صورت توأمان در نظر می‌گیرد و رفتار نهایی پیش‌بینی خواهد شد. نتایج پژوهش‌های مذکور، کاربرد روانشناسی رفتارگرا در پیش‌بینی رفتار متقابلانه مدیران را در واحدهای گزارشگر تأیید کردند.

در ادامه به بیان پژوهش‌های پیشین مرتبط با موضوع در کشور ایران پرداخته می‌شود:

اعتمادی و خلیل پور (۱۳۹۱) بر تأثیر اخلاق حرفه‌ای حسابداران بر قابلیت اتکای صورت‌های مالی تمرکز داشتند و نشان دادند اخلاق حرفه‌ای حسابداران در تمام ابعاد خود نظیر درستکاری، صلاحیت، مراقبت حرفه‌ای، رازداری، استقلال، تضاد منافع، رابطه تنگاتنگی با ابعاد ویژگی‌های قابلیت اتکا صورت‌های مالی (ارائه منصفانه، اثبات‌پذیری، بی‌طرفی) دارد. از دیدگاه پژوهشگران مذکور، در ایران کماکان از لحاظ نظری، به تأثیرپذیری اخلاق و تعهد اخلاقی مدیران پرداخته نشده است.

جامعی و نوری زاده (۱۳۹۲) به بررسی رابطه عدم صداقت مدیران موظف و بروز تقلب در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند و نتایج نشان دادند که اختلاف مالیاتی، تعدیلات سنواتی و ارائه اظهار نظر حسابرسی تعدیل شده به عنوان شاخص‌های شناسایی تقلب در صورت‌های مالی هستند و به دلیل عدم صداقت مدیران موظف سازمان گزارشگر صورت مالی رخ می‌دهند. پژوهش مذکور نشان داد که زمانی صداقت مدیران به عنوان یک ارزش فردی

زیر سوال می‌رود، پایه‌های استانداردهای حسابداری تخریب می‌شود و از سویی دیگر حساسی بدون اجرای روش‌های اضافی که هدف آن کسب شواهد درباره صداقت مدیران نباشد، آسیب‌های جدی به ذینفعان واحد گزارشگر وارد می‌کند و اعتماد عمومی را خدشه دار می‌کند. نمازی و ابراهیمی (۱۳۹۵)، در پژوهشی به بررسی تأثیر تعدیلی شدت اخلاقی بر قصد گزارش داخلی موارد تقلب توسط حسابداران پرداختند. نتایج پژوهش بیانگر این بود که شدت اخلاقی ادراک شده تأثیر متغیرهای عدالت سازمانی، نگرش در مورد گزارش موارد تقلب و هنجارهای غیر عینی را تعدیل خواهد کرد. همچنین، جنسیت و سطح تحصیلات دارای تأثیری مثبت و معنادار و تجربه دارای تأثیر منفی و معنادار بر قصد گزارش داخلی موارد تقلب در صورت‌های مالی دارد. عاطفی و برزگر (۱۳۹۵)، رابطه اخلاق پولی و ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری با درک اقدامات تردید آمیز را ارزیابی نمودند و نتیجه گرفتند که ارتباط مثبتی بین متغیرهای مذکور وجود دارد. بولو و اکبریان شورکایی (۱۳۹۶) در پژوهشی به بررسی رابطه پدیده تماشاگری، قدرت شواهد و مسئولیت ادراک شده با احتمال گزارشگری تقلب پرداختند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که قدرت شواهد ناشی از وقوع تقلب و میزان مسئولیت ادراک شده دارای اثر مثبت معناداری بر احتمال گزارشگری می‌باشند. همچنین افراد، در زمان وجود شواهد قوی از تقلب، نسبت به گزارش آن، احساس مسئولیت بیشتری می‌کنند و به احتمال زیاد آن را در صورت ناشناس ماندن گزارش می‌کنند. نتیجه مذکور نیز حاکی از ارزش‌های فردی تماشاگر تقلب و اثرات آن بر افشای گزارش‌های مبتنی بر تقلب می‌باشد. ایمر و گرکز (۱۳۹۶) با ارزیابی نقش متارکه اخلاقی و خود شیفتگی در تصمیم‌گیری‌های اخلاق حسابداری نتیجه گرفتند که سطح پایین خودشیفتگی و تمایل به نادیده گرفتن اخلاق، ارتکاب به اقدامات غیر اخلاقی و تقلب در صورت‌های مالی را افزایش می‌دهد و به سطح بالای خودشیفتگی و سطح پایین متارکه اخلاقی، رفتار جبرانی در خصوص ارتکاب به تقلب و اعمال غیر اخلاقی را نشان می‌دهد. احمدی (۱۳۹۶) با مقایسه خود برترینی اخلاقی در دو حوزه انجام دادن رفتار اخلاقی و انجام ندادن رفتارهای غیر اخلاقی نشان داد که در شرایطی که افراد با رفتارهای غیر اخلاقی دیگران روبرو می‌شوند، اعلام می‌کنند که آنها کمتر از دیگران احتمال دارد که آن رفتار را انجام دهند (خود برترین هستند). اما وقتی با رفتارهای اخلاقی روبرو می‌شوند اعلام می‌کنند که آنها بیشتر از دیگران احتمال دارد که آن رفتار را انجام دهند (خود برتر بین نیستند). نمازی و رجب‌دری (۱۳۹۶) الگوی توسعه پایدار اخلاق حرفه‌ای حسابداری را با روش آرشویی بیان کردند و یافته‌های حاصل از پژوهش آنها نشان داد که وجود اخلاق حرفه‌ای در حسابداری در واحدهای

گزارشگر امری ضروری است و برای افزایش اثرگذاری آن، وجود الگوهایی مطابق با جامعه ایرانی و نیازهای فعلی آنها نیاز است. ساریخانی و ایزدی نیا (۱۳۹۷) از دیدگاه حسابداران به بررسی عوامل مؤثر بر قصد گزارشگری تقلب با استفاده از مثلث تقلب و تئوری رفتار برنامه‌ریزی اقدام به ارائه الگویی نمودند که ترکیب مثلث تقلب (توجیه، فشار، فرصت) و سازه‌های (نگرش، هنجار ذهنی، کنترل رفتاری درک شده) چارچوب تئوریک مناسبی برای پیش‌بینی قصد گزارشگری تقلب فراهم می‌آورد و مدل مفهومی آنها به منظور ترویج گزارشگری عاری از تقلب، کارایی خواهد داشت. مطالعات صورت گرفته در ایران هیچ کدام به کاربرد تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده اشاره نکردند و اثربخشی سازه‌های مدل در ایران صورت نگرفته است.

فرضیه‌های پژوهش

با توجه به مبانی نظری پیش گفته می‌توان انتظار داشت که اجزای مدل تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده بر قصد گزارشگری مالی متقلبانه مدیران اثرگذار است، بنابراین فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر مطرح می‌شود:

۱. نگرش مدیران در خصوص گزارشگری مالی متقلبانه، قصد آنان به انجام چنین رفتاری را افزایش می‌دهد.
۲. هنجار ذهنی مدیران در خصوص گزارشگری مالی متقلبانه، قصد آنان به انجام چنین رفتاری را افزایش می‌دهد.
۳. در نظر گرفتن باورهای کنترلی درک شده مدیران در خصوص گزارشگری مالی متقلبانه، قصد آنان به انجام چنین رفتاری را افزایش می‌دهد.
۴. پایبندی مدیران به اصول اخلاق حرفه‌ای، قصد آنان نسبت به گزارشگری مالی متقلبانه را کاهش می‌دهد.
۵. در نظر گرفتن باورهای کنترلی درک شده مدیران در خصوص گزارشگری مالی متقلبانه، ارتکاب چنین رفتاری را افزایش می‌دهد.
۶. قصد مدیران از گزارشگری مالی متقلبانه، ارتکاب به چنین رفتاری را افزایش می‌دهد.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر، توصیفی از نوع همبستگی می‌باشد. اعضای هیئت مدیره، مدیران عامل، معاونین مالی و مدیران مالی شرکت‌ها، جمعیت هدف این پژوهش را تشکیل می‌دهند. ابزار کار پژوهش حاضر پرسش‌نامه

بوده است. برای اندازه‌گیری سازه‌های تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده از پرسش‌نامه‌های، هادیزاده مقدم (۱۳۹۳) و یزدان پناه (۱۳۹۱)، و برای اندازه‌گیری متغیر پایبندی به اصول اخلاق حرفه‌ای از پرسش‌نامه استاندارد قاسم زاده (۱۳۹۳) استفاده شده است. این پرسش‌نامه‌ها در دو بخش تهیه شده که بخش اول مربوط به اطلاعات جمعیت‌شناختی، و بخش دوم مربوط به سوالات متغیرهای پژوهش بوده است. پاسخ‌ها بر اساس طیف لیکرت پنج و هفت گزینه‌ای می‌باشد. از آنجا که روش‌شناسی مدل‌یابی معادلات ساختاری، تا حدود زیادی با برخی از جنبه‌های رگرسیون چند متغیری شباهت دارد، می‌توان از اصول تعیین حجم نمونه در تحلیل رگرسیون چند متغیری برای تعیین حجم نمونه در مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده نمود. بر این اساس تعیین حجم نمونه می‌تواند بین ۵ تا ۱۵ مشاهده به ازای هر متغیر اندازه‌گیری شده، تعیین شود (هومن، ۱۳۸۷). بنابراین با توجه به اینکه تعداد گویه (سوال)‌های پرسش‌نامه مورد استفاده در پژوهش حاضر ۵۹ مورد بود، حداقل به $295 (59\% \times 5)$ نمونه نیاز بوده که بدین منظور تعداد ۴۰۰ عدد پرسش‌نامه بین مدیران جامعه آماری به صورت تصادفی توزیع گردید که از ۳۴۲ پرسش‌نامه برگشتی ۳۱۹ مورد آن قابل استفاده بوده و داده‌های آن با استفاده از نرم‌افزار لیزرل بر اساس رویکرد حداکثر راست‌نمایی مورد تحلیل قرار گرفت. در پژوهش حاضر برای اندازه‌گیری پایایی ابزار پژوهش از معیار پایایی ترکیبی (CR) و آلفای کرونباخ استفاده شده است. همچنین برای اندازه‌گیری روایی همگرا از روش تحلیل عاملی تأییدی با استفاده از معیارهای بار عاملی و میانگین واریانس استخراج شده (AVE) و برای اندازه‌گیری روایی تشخیصی نیز از معیار فورنل و لارکر استفاده شده است. برای آزمون فرضیه‌های پژوهش نیز از روش مدل معادلات ساختاری (SEM) بهره گرفته شده است. با استفاده از مدل معادلات ساختاری، از یک طرف میزان برازش الگوی مفهومی پژوهش با داده‌ها و شاخص‌های موردنظر و از طرف دیگر فرضیه‌های پژوهش (تأثیر متغیرها بر یکدیگر) مورد اندازه‌گیری قرار گرفته است. اهم شاخص‌های یکه برای سنجش برازش الگوی مفهومی پژوهش مورد استفاده قرار گرفت، عبارت بود از: ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب (RMSEA)، شاخص برازش هنجار شده (NFI)، شاخص برازش تطبیقی (CFI)، شاخص برازش هنجار نشده (NNFI)، ریشه میانگین مربعات باقیمانده (RMR) و شاخص برازش افزایشی (IFI).

یافته‌های پژوهش

مشخصه‌های جمعیت‌شناختی اعضای نمونه نشان می‌دهد که ۲۰۶ نفر از مشارکت‌کنندگان، مرد (۶۵ درصد) و ۱۱۳ نفر (۳۵ درصد)، زن بوده‌اند. از نظر رتبه‌بندی سنی، کمتر از ۳۰ سال (۲۱ درصد)، ۳۰ تا ۳۵ سال (۲۲ درصد)، ۳۵ تا ۴۰ سال (۲۳ درصد)، ۴۰ تا ۴۵ سال (۱۴ درصد) و

بالاتری از ۴۵ سال (۲۰ درصد) می‌باشد. از نظر مدرک تحصیلی، ۴ نفر (۱ درصد) کاردانی، ۷۱ نفر (۲۲ درصد) کارشناسی، ۱۸۹ نفر (۵۹ درصد) کارشناسی ارشد و ۵۵ نفر (۱۸ درصد) دکتری بوده‌اند. سابقه کاری پاسخ‌دهندگان با سابقه کمتر از ۵ سال (۱۸ درصد)، بین ۵ تا ۱۰ سال (۴۱ درصد)، بین ۱۰ تا ۱۵ سال (۲۴ درصد)، بالاتر از ۱۵ سال (۱۷ درصد) بوده است. از نظر رتبه شغلی، مدیر عامل و عضو هیئت‌مدیره (۲۳ درصد)، معاون مالی (۱۸ درصد)، مدیر مالی (۵۹ درصد) بودند که (۸۱ درصد) آنها در بخش خصوصی و (۱۹ درصد) آنها در بخش دولتی فعالیت می‌کردند.

برای اندازه‌گیری روایی همگرایی سازه‌های مدل مفهومی پژوهش، از روش تحلیل عاملی تأییدی (CFA) استفاده گردید. روایی همگرایی بیان‌گر آن است که شاخص‌های یک سازه، تا چه حد در تبیین واریانس مشترک سهم دارند. روش تحلیل عاملی تأییدی، یکی از روش‌های معتبر علمی برای اندازه‌گیری روایی سازه است که به برآورد بارعاملی و روابط بین مجموعه‌ای از شاخص‌ها و عوامل می‌پردازد. بارعاملی معرف همبستگی شاخص‌ها با عامل مربوطه است و مانند هر گونه همبستگی دیگر تفسیر می‌شود (هومن، ۱۳۸۷).

برای اندازه‌گیری روایی تشخیصی سازه‌های مدل مفهومی پژوهش نیز از معیار فورنل و لارکر استفاده شد بر اساس این معیار میانگین واریانس استخراج شده (AVE) با توان دوم ضریب همبستگی متغیرهای مکنون مقایسه می‌گردد. برای سنجش روایی همگرایی در تحلیل عاملی تأییدی بایستی دو معیار بارعاملی و میانگین واریانس استخراج شده در نظر گرفته شود. بارعاملی باید بزرگتر از ۰/۴ باشد و گویه‌هایی با بارعاملی کمتر از ۰/۴ باید حذف شوند. همچنین تأیید یا رد معناداری بارهای عاملی باید با توجه به اعداد معناداری (T-Value) صورت بگیرد. بدین ترتیب که در سطح خطای ۰/۰۵ بارعاملی که مقدار T-Value آن بزرگتر از ۱/۹۶ یا کوچکتر از -۱/۹۶ باشد، معنی‌دار است. در تحلیل عاملی اولیه گویه‌هایی که شرایط لازم را نداشته، حذف گردیدند و مجدداً تحلیل عاملی آزمون گردید. همان‌طور که در نگاره (۳) نشان داده شده است، بارهای عاملی همه گویه‌های باقیمانده بزرگتر از ۰/۴ بوده که از نظر آماری نیز معنی‌دار هستند چرا که میزان T-Value آن‌ها بزرگتر از ۱/۹۶ می‌باشد. میزان میانگین واریانس استخراج شده (AVE) نیز باید بزرگتر از ۰/۴ باشد (پالیام، ۲۰۰۳) مقادیر AVE در قطر اصلی نگاره (۴) نشان داده شده است، که مقادیر مذکور همگی بیشتر از ۰/۴ می‌باشد.

نگاره (۳). تحلیل عاملی سازه‌های مدل مفهومی پژوهش

خطای استاندارد	آماره T	بارعاملی	گویه	نام متغیر
۰/۳۴	۱۳/۹۵	۰/۸۱	ATD1	نگرش
۰/۵۱	۱۱/۹۷	۰/۷۰	ATD2	
۰/۶۶	۹/۸۸	۰/۵۸	ATD3	
۰/۵۸	۱۱/۹۰	۰/۶۵	SUN1	هنجارهای ذهنی
۰/۴۲	۱۴/۷۵	۰/۷۶	SUN2	
۰/۶۲	۱۱/۲۸	۰/۶۲	SUN3	
۰/۶۰	۱۱/۴۳	۰/۶۳	SUN4	
۰/۵۹	۱۱/۷۵	۰/۶۴	SUN5	
۰/۷۵	۸/۸۳	۰/۵۰	SUN10	
۰/۱۹	۲۰/۰۹	۰/۹۰	PBC5	کنترل رفتاری درک شده
۰/۴۸	۱۴/۶۷	۰/۷۲	PBC9	
۰/۰۶	۲۲/۴۹	۰/۹۷	PBC10	
۰/۴۵	۱۴/۶۱	۰/۷۴	PET1	اصول اخلاق حرفه‌ای
۰/۳۹	۱۶/۰۰	۰/۷۸	PET2	
۰/۶۵	۱۰/۸۴	۰/۵۹	PET4	
۰/۴۲	۱۵/۳۲	۰/۷۶	PET5	
۰/۴۲	۱۵/۲۴	۰/۷۶	PET6	
۰/۵۰	۱۳/۸۶	۰/۷۱	PET7	
۰/۲۸	۱۸/۱۸	۰/۸۵	PET8	
۰/۴۵	۱۴/۷۱	۰/۷۴	PET9	
۰/۴۱	۱۵/۶۱	۰/۷۷	PET10	
۰/۴۲	۱۵/۱۶	۰/۷۶	PET14	
۰/۴۲	۱۵/۳۴	۰/۷۶	PET16	
۰/۵۴	۱۴/۱۲	۰/۶۸	INT1	قصد گزارشگری مالی متقابلانه
۰/۴۵	۱۵/۷۲	۰/۷۴	INT2	
۰/۴۲	۱۶/۲۱	۰/۷۶	INT3	
۰/۴۱	۱۶/۷۱	۰/۷۷	INT4	
۰/۳۴	۱۷/۳۹	۰/۸۱	BEH1	رفتار گزارشگری مالی متقابلانه
۰/۳۹	۱۶/۳۱	۰/۷۸	BEH2	
۰/۲۸	۱۸/۵۳	۰/۸۵	BEH3	
۰/۳۱	۱۷/۷۶	۰/۸۳	BEH4	
۰/۴۵	۱۵/۱۷	۰/۷۴	BEH5	

برای محاسبه روایی تشخیصی بر اساس معیار فروئل و لارکر، چنان چه میزان میانگین واریانس استخراج شده (AVE) بیشتر از مربع ارتباط (همبستگی) میان دو متغیر مکنون باشد، روایی تشخیصی وجود دارد. ماتریس همبستگی سازه‌های مدل مفهومی پژوهش در نگاره (۴) نشان داده شده است. در قطر اصلی این ماتریس میزان AVE و مربع همبستگی بین سازه‌ها در پایین قطر اصلی نشان داده شده است. همان‌طور که نشان داده شده است میزان AVE برای همه سازه‌های مدل مفهومی پژوهش بیشتر از ۰/۴ بوده و همچنین مقدار AVE برای هر سازه از مربع ارتباط بین سازه‌های دیگر نیز بیشتر است که بیانگر روایی تشخیصی می‌باشد.

نگاره (۴). ماتریس مربع همبستگی سازه‌های مدل مفهومی پژوهش و مقادیر AVE

متغیر	نگرش	هنجارهای ذهنی	کنترل رفتاری درک شده	اصول اخلاق حرفه ای	قصد گزارشگری مالی متقلبانه	رفتار گزارشگری مالی متقلبانه
نگرش	۰/۴۹۴					
هنجارهای ذهنی	۰/۱۵۲	۰/۴۰۷				
کنترل رفتاری درک شده	۰/۰۸۴	۰/۱۷۶	۰/۷۵۶			
اصول اخلاق حرفه ای	۰/۰۶۳	۰/۱۴۰	۰/۱۱۶	۰/۵۶۲		
قصد گزارشگری مالی متقلبانه	۰/۱۵۲	۰/۳۸۴	۰/۱۳۷	۰/۵۱۸	۰/۵۴۵	
رفتار گزارشگری مالی متقلبانه	۰/۰۹۰	۰/۱۲۳	۰/۰۶۳	۰/۲۱۲	۰/۵۱۸	۰/۶۴۵

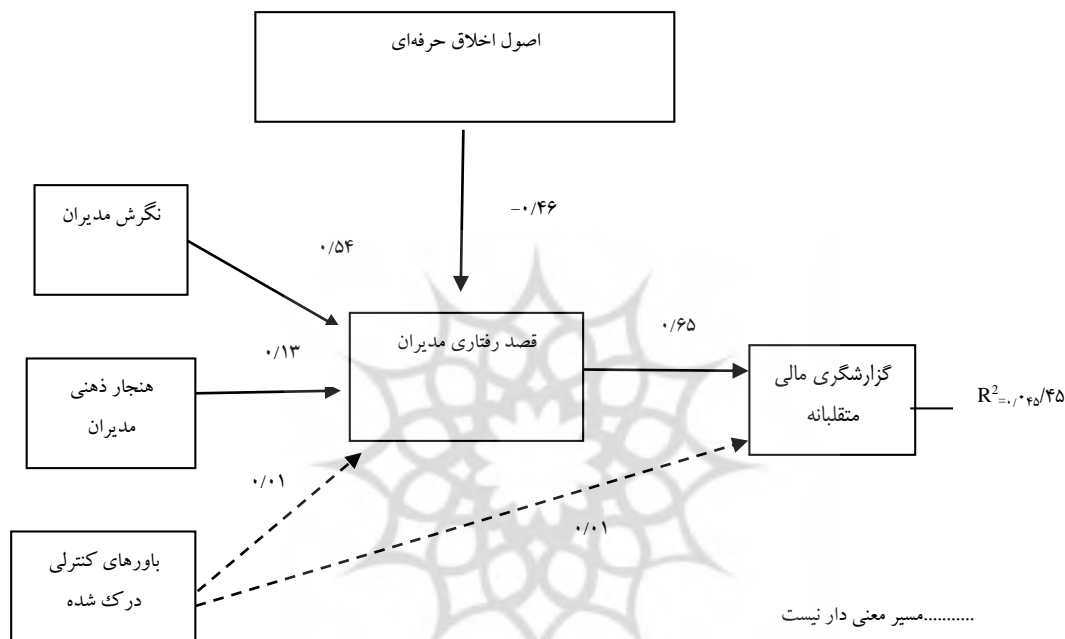
به منظور تعیین پایایی سؤالات پرسشنامه از روش پایایی سازه (CR) و آلفای کرونباخ استفاده شد و مقدار پایایی ترکیبی برای هر دسته از سؤالات باقیمانده متغیرهای پژوهش، مورد اندازه گیری قرار گرفت. نتایج پایایی سؤالات در نگاره (۵) ارائه گردیده است. همان‌طور که در نگاره (۵) مشاهده می‌شود مقادیر پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ تمام سازه‌های مدل مفهومی پژوهش بیشتر از ۰/۷۰ می‌باشد و این نشان از پایایی ابزار پژوهش دارد.

نگاره (۵). نتایج پایایی سازه‌های مدل مفهومی پژوهش

سازه	تعداد گویه	پایایی ترکیبی	آلفای کرونباخ
نگرش	۳	۰/۷۴۲	۰/۷۶۱
هنجارهای ذهنی	۶	۰/۸۰۲	۰/۷۸۰
کنترل رفتاری درک شده	۳	۰/۹۰۲	۰/۸۹۶
اصول اخلاق حرفه ای	۱۱	۰/۹۳۳	۰/۹۳۳
قصد گزارشگری مالی متقلبانه	۴	۰/۸۲۷	۰/۸۱۷
رفتار گزارشگری مالی متقلبانه	۵	۰/۹۰۱	۰/۹۰۱

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از روش مدل معادلات ساختاری (SEM) استفاده شد که نتایج حاصل به طور خلاصه در نگاره (۶) نشان داده شده است. بر اساس نتایج حاصل از آزمون تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده که در نگاره (۸) نشان داده است، گزارشگری مالی متقلبانه مدیران، تحت تأثیر نگرش، هنجار ذهنی و اصول اخلاق حرفه‌ای می‌باشد.

شکل (۱). نتایج آزمون مدل مفهومی پژوهش

نتایج نشان می‌دهد که: نگرش تأثیر مثبت ۵۴ درصدی بر قصد گزارشگری مالی متقلبانه دارد و این تأثیر از نظر آماری معنادار است چرا که آماره T-Value مربوطه برابر با ۷/۳۲ می‌باشد و این میزان از ۱/۹۶ بیشتر می‌باشد بنابراین فرضیه تأثیر نگرش بر قصد گزارشگری مالی متقلبانه را نمی‌توان رد کرد.

هنجارهای ذهنی تأثیر مثبت ۱۳ درصدی بر قصد گزارشگری مالی متقلبانه دارد و این تأثیر از نظر آماری معنادار است چرا که آماره T-Value مربوطه برابر با ۳/۳۱ می‌باشد و این میزان از

۱/۹۶ بیشتر می‌باشد بنابراین فرضیه تأثیر هنجارهای ذهنی بر قصد گزارشگری مالی متقلبانه را نمی‌توان رد کرد.

کنترل رفتاری درک شده تأثیر مثبت ۱ درصدی بر قصد گزارشگری مالی متقلبانه دارد، اما این تأثیر از نظر آماری معنادار نیست چرا که آماره T-Value مربوطه برابر با ۰/۲۵ می‌باشد و این میزان از ۱/۹۶ کمتر می‌باشد بنابراین فرضیه تأثیر کنترل رفتاری درک شده بر قصد گزارشگری مالی متقلبانه رد می‌شود.

اصول اخلاق حرفه‌ای تأثیر منفی ۴۶ درصدی بر قصد گزارشگری مالی متقلبانه دارد و این تأثیر از نظر آماری معنادار است چرا که آماره T-Value مربوطه برابر با ۶/۲۵- می‌باشد و این میزان از ۱/۹۶- کمتر می‌باشد بنابراین فرضیه تأثیر اصول اخلاق حرفه‌ای بر قصد گزارشگری مالی متقلبانه را نمی‌توان رد کرد.

کنترل رفتاری درک شده تأثیر مثبت ۱ درصدی بر رفتار گزارشگری مالی متقلبانه دارد، اما این تأثیر از نظر آماری معنادار نیست چرا که آماره T-Value مربوطه برابر با ۰/۱۹ می‌باشد و این میزان از ۱/۹۶ کمتر می‌باشد بنابراین فرضیه تأثیر کنترل رفتاری درک شده بر رفتار گزارشگری مالی متقلبانه رد می‌شود.

قصد گزارشگری مالی متقلبانه تأثیر مثبت ۶۵ درصدی بر رفتار گزارشگری مالی متقلبانه دارد و این تأثیر از نظر آماری معنادار است چرا که آماره T-Value مربوطه برابر با ۹/۵۲ می‌باشد و این میزان از ۱/۹۶ بیشتر می‌باشد بنابراین فرضیه تأثیر قصد گزارشگری مالی متقلبانه بر رفتار گزارشگری مالی متقلبانه را نمی‌توان رد کرد.

لازم به ذکر است که ضریب تعیین گزارشگری مالی متقلبانه برابر با ۰/۴۵ بوده است. که نشان می‌دهد ۴۵ درصد از تغییرات این متغیر توسط تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده تبیین می‌شود.

تکرار (۶). نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

نتیجه آزمون	T-Value آماره	ضریب مسیور	فرضیه
تائید می‌شود	۷/۳۲	۰/۵۴	تأثیر نگرش بر قصد گزارشگری مالی متقلبانه
تائید می‌شود	۳/۳۱	۰/۱۳	تأثیر هنجارهای ذهنی بر قصد گزارشگری مالی متقلبانه
رد می‌شود	۰/۲۵	۰/۰۱	تأثیر کنترل رفتاری درک شده بر قصد گزارشگری مالی متقلبانه
تائید می‌شود	-۶/۲۵	-۰/۴۶	تأثیر اصول اخلاق حرفه‌ای بر قصد گزارشگری مالی متقلبانه
رد می‌شود	۰/۱۹	۰/۰۱	تأثیر کنترل رفتاری درک شده بر رفتار گزارشگری مالی متقلبانه
تائید می‌شود	۹/۵۲	۰/۶۵	تأثیر قصد گزارشگری مالی متقلبانه بر رفتار گزارشگری مالی متقلبانه

درنگاره (۷)، تعدادی از شاخص‌های مهم برازش الگوی مفهومی نیز اندازه‌گیری شده است. لازم به یادآوری است که مجموعه وسیعی از معیارها و شاخص‌های برازندگی وجود دارند که می‌توانند برای اندازه‌گیری کل الگو مورد استفاده قرار گیرند. یک پژوهشگر باید از معیارهای مختلفی برای قضاوت در مورد برازش مدل استفاده کند، زیرا شاخص واحدی وجود ندارد که به طور قطعی برای آزمون مدل، مورد قضاوت و ارزیابی قرار گیرد (کلاتری، ۱۳۸۸). بر این اساس در نگاره (۷)، به چند شاخص مهم سنجش برازش الگوی مفهومی اشاره می‌شود که در این پژوهش مورد اندازه‌گیری قرار گرفته است. همانطور که مشاهده می‌شود، مقادیر تمامی شاخص‌ها نشان‌دهنده برازش مناسب و قابل قبول الگوی مفهومی پژوهش می‌باشد. بنابراین، همخوانی الگوی مفهومی با داده‌های گردآوری شده مورد تأیید واقع می‌شود.

نگاره (۷). ارزیابی برازش کل الگوی مفهومی پژوهش

وضعیت برازش	مقادیر توصیه شده	مقادیر محاسبه شده شاخص‌ها	شاخص‌های برازش الگوی مفهومی
—	—	۱۱۴۴/۱۷	کای دو
—	—	۴۲۰	درجه آزادی
قابل قبول	$3 \leq$	۲/۷۲۴۲	کای دو تقسیم بر درجه آزادی
قابل قبول	$0/08 \leq$	۰/۰۷۴	ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب
قابل قبول	$0/90 \geq$	۰/۹۰	شاخص برازش هنجار شده
قابل قبول	$0/90 \geq$	۰/۹۲	شاخص برازش تطبیقی
قابل قبول	$0/90 \geq$	۰/۹۰	شاخص برازش هنجار نشده
قابل قبول	$0/5 \leq$	۰/۱۴	ریشه میانگین مربعات باقیمانده
قابل قبول	$0/90 \geq$	۰/۹۱	شاخص برازش افزایشی

نتیجه‌گیری

این پژوهش بر اساس نظریه تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده، شواهد جدیدی در حوزه مطالعات رفتاری حسابداری فراهم می‌آورد. بر اساس این نظریه، قصد و رفتار متقابلانه مدیران در صورت‌های مالی واحد گزارشگر تحت تأثیر عوامل درونی نظیر نگرش و باور فردی مدیران و عوامل محیطی نظیر هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری مدیران می‌باشد (آجن، ۱۹۹۱). اثر بخشی سازه نگرش، در مدل در مقایسه با سایر سازه‌ها نشان می‌دهد که عامل تعیین‌کننده قصد متقابلانه مدیران، نگرش مثبت آنها به تقلب است. در صورتی که مدیر نگرش مثبتی به تقلب داشته باشد، به ارزش‌های جمعی و کنترل‌های رفتاری درک شده توجهی نخواهد

داشت و مدل تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده می‌تواند تصمیم‌گیری متقالبانه مدیران را به درستی پیش‌بینی کند. پابندی به اصول اخلاق حرفه‌ای که به عنوان تکامل مدل رفتار برنامه‌ریزی شده، به مدل پژوهش اضافه شده است، نیز اثرات بازدارنده بر قصد تقلب دارد، ولی میزان اثربخشی آن کمتر از نگرش مدیران به تقلب است.

نتایج آزمون فرضیه‌های اول و دوم، اثر بخشی سازه‌های نگرش و هنجار ذهنی بر قصد متقالبانه مدیران را مطابق با ادبیات نظری پژوهش، تأیید کرد و با یافته‌های مطالعات تینا کارپتر (۲۰۰۵)، شیرد (۲۰۱۱)، نمازی و ابراهیمی (۱۳۹۵) مطابقت دارد. یافته‌های مذکور نشان می‌دهد که ارزش‌های نگرشی مدیرانی که در فضای گزارشگری مالی دیدگاه مثبتی نسبت به تقلب در صورت‌های مالی دارند، بر ارزش‌های استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی برتری دارند و تخطی از استانداردهای حسابداری توسط آنها صورت خواهد گرفت. برتری ارزش‌های فردی بر ارزش‌های جمعی مدیران در حوزه گزارشگری مالی، تبعات نگران‌کننده‌ای به همراه خواهد داشت و پیشنهاد می‌گردد واحدهای گزارشگر به منظور همکاری با افرادی که نگرش مثبت به تقلب در صورت‌های مالی دارند و به منافع کلیه ذینفعان شرکت توجهی ندارند، همکاری نمایند و یا از طریق اجرای برنامه‌های آموزشی مناسب، نگرش خلاف قاعده و دیدگاه متقالبانه آنها در گزارش‌های مالی را تعدیل نمایند. آزمون فرضیه‌های سوم و پنجم نیز نشان داد که در سطح اطمینان ۹۵ درصد، ارتباط معنی‌داری بین باورهای کنترلی درک شده مدیران بر قصد و رفتار گزارشگری مالی متقالبانه وجود ندارد. نتیجه مذکور برخلاف ادبیات نظری پژوهش است و نتایج پژوهش‌های پیشین، اجزن (۱۹۹۱)، کارپتر، ریمرز (۲۰۰۵)، ساریخانی و ایزدی‌نیا (۱۳۹۷) در خصوص این سازه از تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده تأیید نگردید. نتایج آزمون‌های مذکور نشان داد که متغیرهای محیطی در حوزه حسابداری، نظیر فعالیت حسابرس مستقل و یا حسابرس داخلی، کنترل‌های داخلی طراحی شده در واحد گزارشگر، بر تصمیم‌گیری مدیران با دیدگاه مثبت به تقلب در صورت‌های مالی اثری نخواهد داشت. این نتیجه یک بحران در حرفه حسابرسی را نشان می‌دهد. به طوریکه مدیران با دیدگاه مثبت نسبت به تقلب به سیستم‌های کنترل داخلی واحد تجاری بی‌توجه هستند و به تبع آن ریسک حسابرسی صورت‌های مالی، افزایش می‌یابد. با توجه به نتیجه فرضیه مذکور، پیشنهاد می‌گردد نهادهایی نظیر سازمان حسابرسی، سازمان بورس و اوراق بهادار و بورس‌ها به عنوان متولیان نظارت‌کننده بر کیفیت گزارشگری مالی واحد تجاری، قوانین حمایت از گزارشگری موارد تقلب در صورت‌های مالی را در دستور کار خود قرار دهند و در زمینه ارتقای حاکمیت شرکتی و پاسخگویی مدیران و اعضای هیئت‌مدیره، اقدامات فرهنگ‌سازی شرکتی انجام دهند تا بتوانند ارزش‌ها، باورها و به طور کلی فرهنگ واحد گزارشگر در ارتباط با رفتارهای نابهنجار را بهبود بخشند. نتایج آزمون فرضیه چهارم، پابندی

به اصول اخلاق حرفه‌ای توسط مدیران و اثرات بازدارنده جهت قصد و رفتار متقلبانه مدیران در صورت‌های مالی را بیان کرده است که با نتایج مطالعات پیشین، کنان (۲۰۱۰)، اعتمادی و خلیل پور (۱۳۹۱)، مطابقت داشت. میزان همبستگی پابندی به اصول اخلاق حرفه‌ای و قصد متقلبانه مدیران حاکی از این موضوع است که اخلاق حرفه‌ای، واسطه‌ای اثربخش میان ارزش‌های فردی مدیران واحدهای گزارشگر و ارزش‌های کلیه ذینفعان واحد گزارشگر تلقی شده است. با توجه به نتیجه آزمون این فرضیه، پیشنهاد می‌گردد که اصول اخلاق حرفه‌ای واحد گزارشگر از طریق الگوهای افشای عمومی در اختیار کلیه ذینفعان شرکت قرار گیرد و هدف از این انتشار، تأکید بر پابندی و اجرای اصول اخلاق حرفه‌ای توسط مدیران و اعضای هیئت‌مدیره و مدیرعامل باشد. با توجه به پیچیده بودن مشاهده کردن رفتار متقلبانه، مطابق با تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده از قصد رفتاری استفاده شده است و آزمون فرضیه ششم در پژوهش، ارتباط قصد و رفتار متقلبانه مدیران را نشان می‌دهد. بالاترین ضریب مسیر بین متغیرهای قصد و رفتار متقلبانه می‌باشد و این موضوع، نتیجه کلیه پژوهش‌های پیشین، نظیر آجزن (۱۹۹۱)، کارپتر، ویمرز (۲۰۰۵)، ساریخانی و ایزدی نیا (۱۳۹۷) را تأیید می‌کند. با توجه به ارتباط میان قصد و رفتار متقلبانه در واحدهای تجاری، توصیه می‌شود اقدامات تنبیهی مناسب در قوانین و استانداردها در نظر گرفته شود و مدیران با قصد متقلبانه، هزینه‌های رفتار خلاف قاعده خود و آسیب رساندن به ذینفعان شرکت را پرداخت کنند. افزون بر این، علاوه بر کلیه محدودیت‌هایی که در پژوهش‌های رفتاری مواجه می‌شویم، تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده به همراه سازه‌های یک راهنمای مفید برای مدیران شرکت‌هایی خواهد بود که به دنبال بهبود فضای اخلاقی واحد تجاری هستند، به شمار می‌رود و با پیش‌بینی قصد مدیران واحد گزارشگر، نگرانی‌های مراجع قانون‌گذار، استانداردها، حسابداران، حسابرسان، اعضای هیئت‌مدیره، سهامداران عمده، سرمایه‌گذاران خرد و نهادی، اعتباردهندگان، تأمین‌کنندگان و سایر گروه‌ها را در خصوص مشارکت مدیران در امور متقلبانه از بین خواهد برد. به عبارت دیگر رویکرد درمناشناختی مدل مفهومی پژوهش پیشرو با بهره‌مندی از تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده، برای کلیه ذینفعان واحد گزارشگر مفید به نظر می‌رسد و در پایان به دانشگاهیان نیز توصیه می‌شود که روش‌های جلوگیری از تقلب در محتوای آموزشی رشته حسابداری گنجانده شود و پژوهش‌هایی نظیر ارتباط میان سایر متغیرهای فردی مدیران، نظیر؛ کمال‌گرایی، فرصت‌طلبی، ماکیاویلیسم، بیش‌اعتمادی، خود شیفتگی، هوش هیجانی و... آنها با تصمیم‌گیری مدیران در حوزه گزارشگری مالی متقلبانه پرداخته شود.

منابع

- احمدی، ابراهیم. (۱۳۹۶). مقایسه خودبرترینی اخلاقی در دو حوزه انجام دادن رفتارهای اخلاقی و انجام ندادن رفتارهای غیراخلاقی. فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روانشناختی، ۱۸(۱)، ۱۳۲-۱۲۱.
- اعتمادی، حسین؛ خلیل پور، مهدی؛ تقی پوریان، یوسف. (۱۳۹۱). تأثیر اخلاق حرفه‌ای حسابداران بر قابلیت اتکای صورت‌های مالی. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، ۷(۳)، ۴۳-۳۵.
- ایمر، فرشید؛ گرکز، منصور. (۱۳۹۷). شب لغزنده یا رفتار جبرانی به نقش متارکه اخلاقی و خود شیفتگی در تصمیم‌گیری اخلاقی حسابداری. فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مدیریت، ۶(۳۷)، ۴۱-۵۸.
- بولو، قاسم؛ اکبریان شورکایی، رضا. (۱۳۹۶). بررسی رابطه پدیده تماشاگری، قدرت شواهد و مسئولیت ادراک شده با احتمال گزارشگری تقلب. فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری، ۲(۳)، ۱-۳۲.
- جامعی، رضا؛ نوری‌زاده، مرضیه؛ نصیری، بهنام. (۱۳۹۲). بررسی رابطه عدم صداقت مدیران موظف و بروز تقلب در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. همایش ملی حسابداری و نظارت مالی ایران، ۱-۳۰.
- رهنمای رودپشتی، فریدون؛ یزدانی، شهره. (۱۳۸۸). کاربرد تئوری‌های روانشناسی در حسابداری. پژوهشنامه حسابداری مالی و حسابرسی، ۱(۴)، ۱-۲۶.
- ساریخانی، مهدی؛ ایزدی‌نیا، ناصر؛ دائی کریم‌زاده، سعید. (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر قصد گزارشگری تقلب با استفاده از مثلث تقلب و تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده: از دیدگاه حسابداران. فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری، ۳(۶)، ۱۰۵-۱۳۵.
- عاطفی، مرجان؛ برزگر، الهه. (۱۳۹۶). رابطه اخلاق پولی و ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری با درک اقدامات تردیدآمیز. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، ۱۲(۲)، ۱۱۷-۱۲۶.
- فرقان دوست حقیقی، کامبیز؛ برواری، فرید. (۱۳۸۸). بررسی کاربرد روش‌های تحلیلی در ارزیابی ریسک تحریف. دانش و پژوهش حسابداری، ۱(۱۶)، ۱۸-۷۰.
- قاسم‌زاده، میثم. پرسشنامه استاندارد اخلاق حرفه‌ای، ۱۳۹۳، ۱-۵.
- کلانتری، خلیل. (۱۳۸۸). مدل‌سازی معادلات ساختاری در تحقیقات اجتماعی-اقتصادی، تهران: انتشارات فرهنگ صبا.
- نمازی، محمد؛ ابراهیمی، فهیمه. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر متغیر تعدیلی شدت اخلاقی ادراک شده بر قصد گزارش داخلی موارد تقلب توسط حسابداران. بررسی‌های حسابداری، ۲(۵)، ۱۰۹-۱۳۳.
- نمازی، محمد؛ رجب دری، حسین؛ روستا میمنندی، اعظم. (۱۳۹۶). تدوین الگوی توسعه پایدار اخلاق حرفه‌ای حسابداری. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، ۱۲(۴)، ۷۰-۸۰.

هادیزاده مقدم، اکرم؛ طبرسا، غلامعی؛ رامین مهر، حمید. (۱۳۹۳). ارائه مدل مدیریت رفتارهای کاری نابهنجار بر اساس نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده. فصلنامه مدیریت سازمان‌های دولتی، ۲(۳)، ۶۵-۸۸. هومن، حیدرعلی. (۱۳۸۷). مدل‌یابی معادلات ساختاری با کاربرد نرم‌افزار لیزرل، تهران: انتشارات سمت. یزدان‌پناه، مسعود؛ حیاتی، داریوش؛ زمانی، غلامحسین. (۱۳۹۰). واکاوی رفتار و تمایلات رفتاری کارکنان سازمان‌های کشاورزی نسبت به حفاظت آب: کاربرد تئوری تکامل یافته رفتار برنامه‌ریزی شده. فصلنامه علوم محیطی، ۹(۱)، ۱-۲۲.

- Ahmadi, E.(2017).Comparing Ethical Self-Superiority in the Fields of Doing Ethical Behaviors and not Doing Unethical Behaviors. *Journal of Applied Psychological Research*,8(1),121-132.(In Persian)
- Ajzen, I &Fishbein,M. (1995).*Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior*. Prentice-Hall.
- Ajzen, I. &Maddan,T.J.(1996). Prediction of Goal Directed Behavior, Attitudes, Intention and Perceived Behavioral Control.*Journal of Experimental Social Psychology*,22(5),453-474.
- Ajzen, I.(1985).*From intentions to actions: A theory of planned behavior*. In: Kuhl, J. and Beckmann, J., Eds., *Action-Control: From Cognition to Behavior*, Springer, Heidelberg, 11-39.
- Ajzen, I.(1991).The theory of planned behavior.*Organizational Behavior and Human Decision Processes*50(2), 179-211.
- Association of Certified Fraud Examiners.(2002). Report to the Nation. <http://marketplace.cfcnet.com/downloads.asp>.
- Atefi, M. &Barzagar, E.(2017). Relationship Between Money Ethics & Ethical Perception of Accounting Students with Understanding the Questionable Actions. *Journals of Ethics in Science and Technology*, 12(2)117-126.(In Persian)
- Boulou,G.&Akbariyan Shurkaei, R.(2017). An Examination of the Relationship of by stander Effect, Evidence Strength and Perceived Responsibility with Reporting Fraud. *Journal of Value & Behavioral Accounting*, 2(3),1-32. (In Persian)
- Braithewaite,V.A.& Law,H.G.(1985). Structure of Human Values: Testing the Adequacy of the Rokeach Value Survey.*Journal of Personality and Social Psychology*, 49, 250-263.
- Brief,A. P.,J. Dukerich, M.& Doran,L. I.(2011). Resolving Ethical Dilemmas in Management: Experimental Investigations of Values, Account- Ability,and Choice. *Journal of Applied Social Psychology*, 21(5), 380-396.
- Brown,J.&Stuebs,M.T.(2016). Modeling Accountant Whistleblowing Intentions: Applying The Theory of Planned Behavior and The Fraud Triangle. *Accounting and the Public Interst*, 16, 28-56.
- Chang, M.K.(2013). Predicting Unethical Behavior: A Comparison of the Theory of Reasoned Action and the Theory of Planned Behavior. *Journal of Business Ethics*, 1825-1834.

- Cialdini, R. B., Levy, A., Herman, C. P., & Evenbeck, S.(2009). Attitudinal Politics: The Strategy of Moderation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 25, 100-108.
- Cohen,j.,Felsan Y., Lesage,c.&Stolowy,H.(2010). Corporate Fraud Manager's Behavior: Evidence From the Press. *Journal of Business Ethics*, 95,271-315.
- Coleman, J.W.(2002). *The Criminal Elite: The Sociology of White Collar Crime*. St. Martin's Press, New York).
- Dafild,R.Groboski.(2001). Earnings Management in an Over Lapping Generation Model. *Journals of Accounting Research*,26(2),195-235.
- Eimer, F. & Garkaz, M.(2018). slippery slope or compensatory behavior? The Role of Moral Disengagement and Narcissism in Accounting Ethical Decision Making. *Journal of Management Accounting*, 6(37), 41-58. (In Persian)
- Etemadi, H. Khalilpoor, M.& Taghipooran, Y.(2012). The Impact of Financial Statement Reliability.*Journal of Ethics and Technology*.7(3), 35-43. (In Persian)
- Fishbein, M., & Ajzen, I.(1975). *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Flannery, B.L.& MayD.R.(2000). Environmental Ethical Decision making in the U.S. Metal Finishing Industry. *Academy of Management*, 43, 642-662.
- ForghandoostHaghighi, K. & Barvari, F.(2007). Investigating Applied Analytical Methods in Assessment Fraud Risk. *Journal of Knowledge and Research in Accounting*, 1(16), 18-70. (In Persian)
- Ghasemzadeh, Meysam Quessinare in Professional Ethics. (2015).
- Glover, S. H., Bumpus, M. A.sharp, G. F. & Munchus, G.A. (2002).Gender Differences in Ethical Management, *Women in Management Review*, 17, 217-227.
- HadizadehMoghaddam, A.,Gholamali, T. Raminmehr, H.(2014). Developing the CWBS'S Model based on Theory of Planned behavior ;(A Personality Traits Approach). *Journal of Management, economics and Accounting public organization management*, 2(3), 65-88. (In Persian)
- Hooman.H.(2014). *Structural Equation Modeling With Lisrel Software*.Tehran:Samt Publishment.(In Persian)
- Jamei.R.,Noorozaadeh, M. &Nasiri, B.(2013). *Investigating the Relationship between Executive Dishonesty and Fraud in listed Company of Tehran stock exchange*.International auditing and financial surveillance seminar, 1-30.
- K Tatum, B Ballou, J Carcello, P Gillett, G Krull, K Kubin, L Rittenberg.(2000). (American accounting Association Auditing Standards Committee)., Fraud: A Review of Academic Literature, Auditor's Report, Special Issue on Fraud Detection 24 (2).
- Kalantari, KH.(2009). *Structural Equation modeling in socio-economic research (with lisrel and simplis software)*.Tehran: Samt Publishment. (In Persian)
- Kaplan, S. E.(2001).Ethically Related Judgments of Observers of Earnings Management.*Journal of Business Ethics* 32, 285-298.
- Keenan, J. P.(2010). Upper-level managers and whistle-blowing: Determinants of perceptions of company encouragement and information about when to blow the whistle. *Journal of Business and Psychology*, 5, 223-235.

- Keli, M., Tianna, A., Sainsbury, R., & Sneha, S. (2010). Toward a Theory of Whistle Blowing Intentions: a Benefit-to-Cost Differential Perspective. *Decision Sciences Journal*, 41(4), 787-812.
- King, R. D. (2002). A Study of the Effect of Age and Gender upon Student Business Ethics. *Journal of Business Ethics*, 11, 179-186.
- Kruglanski, A. W. (1984). The Human Subject in the Psychological Experiment: Fact and Artifact, in L. Berkowitz (ed). *Advances in Experimental Social Psychology*, 8, 101-147.
- Larkin, J. M. (2000). The Ability of Internal Auditors to Identify Ethical Dilemmas. *Journal of Business Ethics*, 23, 401-409.
- Lopez, F. M. (2001). *Evaluating Executive Decision Making: The In-Basket Technique*, AMA Research Study no. 75. American Management Association, New York.
- Lozano, J. M. (1996). Ethics and Management: A Controversial. *Journal of Business Ethics*, 15(2), 227-237.
- McCoy, C. S. (1985). *Management of values: The ethical difference in corporate policy and performance* (Pitman series in business and public policy). Pitman; First Edition edition
- McCoy, C. S. (1985). *Management of Values: The Ethical Differences in Corporate Policy and Performance* (Pitman, Boston).
- Miceli, M. P. & Near, J. P. (1994). Relationships among value congruence, perceived victimization and retaliation against whistle-blowers. *Journal of Management*, 20(4), 773-794.
- Minkes, A. L. small M. W. & Chatterjee, S. R. (1999). Leadership and Business Ethics: Does it Matter? Implication for Management. *Journal of Business Ethics*, 20, 327-335.
- Namazi, M. & Ebrahimi, F. (2015). Investigating the Moderating Effect of Perceived Moral Intensity on Accountants' Intentions of Internal Reporting Fraud. *Accounting Review*, 2(5), 109-133. (In Persian)
- Namazi, M. Rajabdari, H. & Roosta, A. (2018). Codifying Sustainable Development Pattern of Accounting Professional Ethics. *Ethics in science and Technology* 12(4), 70-80. (In Persian)
- O'Leary, C., & Pangemanan, G. V. (2007). The effect of group work on ethical decision making of accountancy students. *Journal of Business Ethics*, 75(3), 215-228.
- Orij, R. (2010). Corporate social disclosures in the context of national cultures and stakeholder theory. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 23(7), 1-15
- Palmrose, Z. V. (1987). Litigation and Independent Auditors: The Role of Business Failures and Management Fraud, *Auditing. A Journal of Practice and Theory* 6, 90-103.
- Perera, M. H. B. (1989). Towards a framework to analyze the impact of culture on accounting. *The International Journal of Accounting*, 24, 42-56.
- Pitta, D. A., Fung, H. & Isberg, S. (1999). Ethical issues across cultures: managing the differing perspectives of China and the USA. *Journal of Consumer Marketing*, 16(3), 240-256.

- Pulliam, S.(2003). *Over the Line: A Staffer Ordered to Commit Fraud Balked, then Caved Pushed by WorldCom Bosses. Accountant Betty Vinson Helped Cook the Books- a Confession at the Marriott*, Wall Street journal.
- Rahnama roodposhti, F, Yazdani Sh.(2009). Applied Psychological Theories an Accounting. *Journal of Financial Accounting and Auditing*, 1(4), 1-26.
- Reinstein, J. Coursen.(1999). considering the Risk of Fraud: Understanding the Auditor's New Requirements. *The National Society of Public Accountant*, 34-38.
- Rokeach, M. (1979). *Understanding Human Values*. Free Press, New York.
- Rosenberg, R. R.(1984). Managerial Morality and Behavior: the Questionable Payment Issue. *Journal of Business Ethics*, 6, 23-36.
- Sama, L. & Shoaf, V.(2008). Ethical Leadership for the Professions: Fostering a Moral Community. *Journal of Business Ethics*, 78(1), 39-46.
- Sarbanes, P. & Oxley, M.(2002). *Sarbanes-Oxley act of 2002*. Washington, D.C: US Congress.
- Sarikhani M, Izadina N. & Daei-Karimzadeh S.(2019). Investigating the Factors Affecting the Whistle-blowing Intentions Using the Fraud Triangle and the Theory of Planned Behavior: An Accountant's Perspective. *journal of Value & Behavioral Accounting*,; 3(6), 105-135.(In Persian)
- Schwartz, S.H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M. & Owens, V.(2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(5), 519-542.
- Security and Exchange Commission (SEC).(2003). *Final Rule: Disclosure Required by Sections 406 and 407 of the Sarbanes- Oxley Act of 2002*, <http://sec.gov>.
- Sheppard, B. H (1988). The Theory of Reasoned Action: A Meta- Analysis of Research and Recommendation for Modifications to Future Research. *Journal of Consumer Research*, 15, 32-43.
- Smith, P.B. & Schwartz, S.H.(1997). *Values*, In J.W. Berry, M.H. Segall & C.Kagitcibasi (Eds.), *Handbook of Cross-Cultural Psychology*, (2nd edn., vol. 3, pp. 77-118), Allyn & Bacon, London.
- Tina, D. Carpenter. & Jane, L. Reimers.(2005). Unethical and Fraudulent Reporting: Applying the Theory of Planned Behavior. *Journal of Business Ethics*, 60, 115-129.
- Toffler, B., & Reingold, J.(2003). *Final accounting: Ambition, greed and the fall of Arthur Andersen*. New York: Broadway Books.
- Treadway Commission.(1999). *Fraudulent Financial Reporting: 1987-1997*, An Analysis of U.S. Public Companies (New York: Committee of Sponsoring Organization of the Tread Way Commission).
- Trevino, L. K., & Victor, V.(1992). Peer reporting of unethical behavior: A social context perspective. *Academy of Management Journal*, 35(1), 38-64.
- Vitell E.g., Nwachukwu, S. L., & Barnes J. H.(1993). The Effects of Culture on Ethical Decision-Making: An Application of Hofstede's Typology. *Journal of Business Ethics*, 12, 753-760.

- Wahn, J.(2003). Sex Difference in Competitive and Compliant Unethical Work Behavior. *Journal of Business and Psychology*, 18, 121-127.
- Yazdanpanah, M. Hayati, D. & Zamani, G.(2012). Investigating Agricultural Professionals' Intentions and Behaviours towards Water Conservation: Using a Modified Theory of Planned Behavior. *Environmental Sciences*, 9(1), 1-22. (In Persian)
- Young, M.(2013). Cultural Influences on Accounting and Its Practices .A Senior Thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for graduation in the Honors Program *Liberty University*.

